

Vergaderjaar 2022–2023

29 697

Gebiedsgerichte economische perspectieven en Regionaal Economisch Beleid

Nr. 113

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 3 juli 2023

In de Regio Deals zetten Rijk en regio zich samen in om de kwaliteit van leven, wonen en werken (brede welvaart) van inwoners en ondernemers in een regio te vergroten. Met deze brief informeer ik u over de voortgang van de 32 lopende Regio Deals. Tijdens de bespreking van de voortgangsrapportage over 2021 heeft uw Kamer mij verzocht een analyse te maken van de rode draden die mogelijk wijzen op structurelere uitdagingen.¹ In lijn met dit verzoek bevat deze voortgangsrapportage een overzicht van opgaven en onderwerpen die vaker in Regio Deals aan de orde komen. Dit betreft een eerste indicatie. Een diepere analyse van de rode draden, maar ook de geleerde lessen na vier jaar Regio Deals vergt een uitgebreider onderzoek, dat ik komende tijd in gang ga zetten. Voordat ik in ga op de voortgangsrapportage over het jaar 2022, gebruik ik deze brief graag zowel om u in bredere zin te informeren over de stand van zaken rond de Regio Deals vierde tranche.

Stand van zaken Regio Deals

Op 17 februari 2023 (Kamerstuk 29 697, nr. 111) heb ik u geïnformeerd over de selectie van de vierde tranche Regio Deals. Op dit moment ben ik met alle 14 geselecteerde regio's in gesprek om afspraken vast te leggen in de Regio Deals. In elke regio hebben bestuurlijke startgesprekken plaatsgevonden en worden nu convenantteksten opgesteld. De planning is om uiterlijk in oktober 2023 tot ondertekende convenanten te komen voor deze 14 regio's. Hierover zal ik u te zijner tijd informeren. Daarnaast is op 12 mei 2023 de Regeling specifieke uitkering Regio Deals gepubliceerd in de Staatscourant.²

¹ Commissiedebat 22 juni 2022 (Kamerstuk 29 697, nr. 110).

² <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0048154&z=2023-05-12&g=2023-05-12>

Over het openstellen van de vijfde tranche ontvangt u een aparte brief. Voor de doorontwikkeling van de selectieprocedure maken we gebruik van een recent uitgevoerde evaluatie van het proces van de vierde tranche door Lysias. Het evaluatierapport treft u als bijlage bij deze brief aan.

Tevens is het goed te melden dat het kabinet bij de Voorjaarsnota heeft besloten om € 84 miljoen van de zesde tranche naar voren te halen en toe te voegen aan de vijfde tranche. Deze verhoging houdt verband met het aantal voorstellen in de vierde tranche en een toezegging die het kabinet heeft gedaan naar aanleiding van de parlementaire enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen. Bij de excuses die het kabinet aanbood is één van de 50 voorgestelde maatregelen om in de eerstvolgende tranche Regio Deals € 50 miljoen te reserveren voor voorstellen die worden aangedragen vanuit deze regio. De vijfde en zesde tranche krijgen door deze verschuiving respectievelijk een omvang van € 384,6 miljoen en € 216,6 miljoen.

Voortgangsrapportage Regio Deals

In de vorige kabinetsperiode is € 950 miljoen beschikbaar gesteld in drie tranches. Het doel van Regio Deals was om samen met (publieke en private) partners regionaal een geïntegreerde aanpak te bewerkstelligen van economische, sociale en ecologische opgaven. In totaal zijn in die kabinetsperiode 32 Regio Deals afgesloten, waarvan er inmiddels drie zijn afgerond. In de bijlage bij deze brief treft u per Regio Deal een omschrijving van de voortgang in 2022. De website www.elkeregietelt.nl bevat uitgebreidere informatie over alle lopende Regio Deals en staat er per deal een verwijzing naar de specifieke website van de deal met alle relevante informatie en behaalde resultaten. Deze rapportage bouwt voort op eerdere rapportages die u jaarlijks hebt ontvangen.

Als we naar de toelichting van de voortgang per deal kijken dan valt allereerst de grote hoeveelheid en gevarieerdheid aan goede resultaten op. Het kan hierbij gaan om het opzetten van een buurthuis, de herinrichting van een dorpskern of het leren van andere aanpakken in de landbouw. Andere voorbeelden zijn schoolgebouwen waar ondernemers en mbo-instellingen elkaar vinden in het ontwikkelen en vormgeven van vernieuwende opleidingen en nieuwe vervoersconcepten in regio's waar minder bussen rijden. Met de Regio Deal middelen zijn heel veel concrete trajecten en projecten opgezet.

De grote hoeveelheid aan projecten maakt dat verschillende regio's aangeven dat de manier van verantwoording binnen de Regio Deals tot veel administratieve lasten leidt. De middelen uit de Regio Envelop zijn in de eerste en tweede tranche verstrekt via een decentralisatie-uitkering. Naar aanleiding van opmerkingen van de Rekenkamer is een aantal uitkeringen omgezet in een specifieke uitkering. In de derde tranche zijn de middelen bij alle Regio Deals uitgekeerd via een specifieke uitkering. De verantwoording gebeurt via de SISA-systematiek. Naar aanleiding van de signalen over de administratieve lasten, denken mijn medewerkers mee over beperking van de administratieve lasten binnen de wettelijke kaders. Te hoge administratieve lasten hebben vaak te maken met hoe de verantwoording in de regio is ingeregeld. Voor de vierde tranche worden de middelen opnieuw via een specifieke uitkering beschikbaar gesteld. De goede voorbeelden van lichtere verantwoording worden gedeeld met de andere regio's en toegepast bij Regio Deals die nu gesloten worden in het kader van de vierde tranche.

De looptijd van een aantal Regio Deals in zowel de tweede als de derde tranche is verlengd. Redenen voor verlenging zijn de Coronapandemie

en/of een langere uitvoeringstijd dan vooraf was ingeschat. Daarnaast worden door een krappe arbeidsmarkt, vertraagde of niet-verleende bouwvergunningen en stijgende bouwprijzen op onderdelen van de uitvoering knelpunten voorzien. Waar mogelijk wordt hier flexibel mee omgegaan en lossen Rijk en regio de ontstane problemen zoveel mogelijk samen op. Wel kan het als gevolg hebben dat vooraf afgesproken doelen niet (volledig) worden behaald.

Een punt dat niet direct uit de voortgangsrapportages naar voren komt, maar wel in veel bestuurlijke gesprekken naar aanleiding van de voortgang van de Regio Deal aan de orde wordt gesteld, is het grote aantal regelingen waarvoor regio's in aanmerking kunnen komen. Tijdens de bestuurlijke gesprekken met departementen en de regio's en door de dealmakers worden regio's actief op de hoogte gebracht van nieuwe regelingen. Dit wordt als positief ervaren. De hoeveelheid regelingen vindt men echter onoverzichtelijk. Het grote aantal programma's en regelingen vanuit het Rijk is daarom volgens veel regio's een aandachtspunt. Voor regio's betekent dit concreet dat ze meerdere aanvragen voor verschillende fondsen of regelingen moeten doen, al dan niet met cofinanciering vanuit een regio. Regio's zouden liever verschillende aanvragen integreren. Voor veel regio's zit de meerwaarde van de Regio Deals in de mogelijkheid voor een integrale aanpak, waarin de bestede middelen niet per beleidsterrein aan departementen verantwoord moeten worden.

Belangrijke aspecten die ook al uit eerdere voortgangsrapportages en onderzoeken naar voren kwamen zijn de borging van interventies op lange termijn, het monitoren en evalueren van beleid gericht op het vergroten van brede welvaart en de veelvoud aan (interbestuurlijke) samenwerkingen. Dit zijn onderwerpen waar komend jaar extra onderzoek naar zal worden verricht.

Rode draden

Tijdens het commissiedebat van 22 juni 2022 heeft uw Kamer gevraagd een analyse te maken van de rode draden die mogelijk wijzen op structurele uitdagingen. Regio Deals kunnen op deze manier een signaleringsfunctie hebben, gericht op aanpassen van bestaand beleid. Zoals ik al opmerkte, het betreft hier een eerste indicatie. De echte rode draden, maar ook de geleerde lessen na vier jaar Regio Deals vergen nadere analyse. Ook deze punten zullen in het nadere onderzoek worden meegenomen.

De Regio Deal is een instrument met een integrale aanpak. In elke Regio Deal zitten meerdere programmalijnen en bij elkaar vormen ze een aanpak die aansluit op de vraagstukken en opgaven die spelen in een regio. Het is van belang om bij de beleidsinhoudelijke onderwerpen op te merken dat – vanuit de gedachte van het verbeteren van de brede welvaart – er op een integrale manier tussen beleidsterreinen wordt samengewerkt. Juist in projecten waar meerdere beleidsterreinen elkaar raken, zie ik dat het effect van de Regio Deals het grootst is. Als we naar de grote lijnen kijken dan zien we bepaalde vraagstukken in veel Regio Deals terugkomen. Te denken valt daarbij aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, gezondheid- en welzijnsvraagstukken, innovatie en economie, woningbouwopgaven en bereikbaarheid van voorzieningen.

Wat betreft de verbetering van de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt zien we binnen Regio Deals meerdere onderwerpen:

- Projecten/ trajecten om mensen te begeleiden die een grotere afstand tot de arbeidsmarkt hebben. Ook zijn er trajecten die jongeren weer terug leiden naar een opleiding of leerwerkplaats dan wel een betaalde

baan, bijvoorbeeld in de Regio Deal Zuid en Oost-Drenthe en Den Haag Zuidwest.

- Projecten waar onderwijs- en kennisinstellingen en het bedrijfsleven samen gaan werken in campussen die mede zijn opgezet met ondernemers uit de regio. In veel Regio Deals wordt gewerkt aan het versterken van de kennis- en innovatie-infrastructuur in een regio, bijvoorbeeld in de Regio Deal Zwolle, Achterhoek en Foodvalley.
- Bij een aantal Regio Deals ligt de focus op het primaire onderwijs. Het gaat dan vaak over een inzet op een verlengde schooldag (Oost-Groningen, Parkstad Limburg), of het verschaffen van gezonde maaltijden op scholen (Noord-Limburg).

Het thema gezondheid komt vaak aan de orde in de Regio Deals. Het gaat dan bijvoorbeeld om aandacht voor gezonde voeding, bijvoorbeeld op scholen of in ziekenhuizen (Noord-Limburg/ Foodvalley) of om het faciliteren van sportfaciliteiten (Brainport). Ook het aantrekken, opleiden en behouden van voldoende zorgpersoneel is in veel regio's een aandachtspunt en staat in meerdere Regio Deals hoog op de agenda (Zuid en Oost-Drenthe, Achterhoek Twente).

Een ander terugkerend thema binnen Regio Deals is het faciliteren van maatschappelijke voorzieningen zoals ontmoetingsruimten. Dit zijn initiatieven, voorzieningen en netwerken in een buurt, wijk of dorp waar inwoners makkelijk naar toe kunnen. Dergelijke voorzieningen bieden een omgeving waar zorg- en ondersteuningsvragen van mensen op tijd worden gezien en opgelost en waar mensen contact met elkaar hebben. We zien dit onder andere in de Regio Deals ZaanIJ, Groningen-Noord, Oost-Groningen, Vitale wijken (Utrecht) en Den Haag Zuidwest. Deze locaties of netwerken dragen bij aan een dienstbare en zichtbare overheid, leiden tot verbeterde sociale cohesie, veerkracht, welzijn en gezondheid van inwoners, en daarmee uiteindelijk het aangehaakt blijven van inwoners bij onze samenleving en democratie.³ Het tijdelijk karakter van de Regio Deals maakt dat het duurzaam financieren van maatschappelijke voorzieningen na afloop van de Regio Deal een uitdaging is. Daarom wordt een dergelijke voorziening soms weer opgenomen in een nieuwe aanvraag omdat het meer tijd vergt om dit te borgen. Ook op de terreinen werk, opleiding, basisvaardigheden en armoede is een langjarige aanpak nodig om vooruitgang te boeken en vervolgens vast te houden. Op deze terreinen is structurele borging van de inzet na afloop van de Regio Deal ook een aandachtspunt.

In veel Regio Deals wordt het punt van bereikbaarheid van voorzieningen opgepakt. In meerdere Regio Deals wordt geëxperimenteerd met andere vormen die leiden tot betere bereikbaarheid van voorzieningen. Bereikbaarheid van voorzieningen is een thema dat momenteel verder wordt uitgewerkt door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in de Mobiliteitsvisie 2050. Dat doen we als Rijk samen met de medeoverheden, vervoerders en kennisinstellingen. De Regio Deals helpen om hier op regionaal niveau concrete stappen in te kunnen zetten.

Ondernemerschap en innovatie krijgt in veel Regio Deals een belangrijke impuls; de Deal werkt als een vliegwiel. Dit wordt zichtbaar doordat regio, Rijk en bedrijfsleven gezamenlijk investeren in bijvoorbeeld de regio's Brainport, Midden-Brabant, Twente, Achterhoek en Zeeland. In veel Regio Deals worden private middelen ingezet om te investeren in de regio, de Economic Board is vaak een van de belangrijke partners in de samenwerking tussen Rijk en regio. Soms betreft de impuls een innovatiefonds

³ Zie bijvoorbeeld <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2023-02/Ontsnappen-aan-aanbesteden.pdf>.

waar startups en scale-ups een beroep op kunnen doen, zoals in Zeeland. In Regio Deals met meer landelijk gebied wordt met ondernemers gewerkt aan innovatie en toekomstperspectief voor de landbouw en visserij, zoals in de Regio Deals Food Valley, Noordelijk Flevoland, Zuid-Hollandse Delta of Natuurinclusieve Landbouw. Waar het gaat om circulaire bedrijvigheid zien we nieuwe vraagstukken ontstaan, die soms om een landelijke visie vragen. Zo kan de circulaire transitie leiden tot nieuwe vervoersbewegingen of ruimtebeslag voor de (tijdelijke) opslag van omvangrijke reststromen.

Wat betreft de woningbouw en verduurzaming van de woningvoorraad (energietransitie, circulaire bouw en klimaatadaptatie) zien we die met name terugkomen in een aantal deals in het kader van de eerste en de tweede tranche (o.a. Parkstad, Rotterdam-Zuid, ZaanIJ, Zuid- en Oost-Drenthe). Met de komst van het Volkshuisvestingsfonds wordt dit onderwerp minder meegenomen in de proposities voor de Regio Deals. Tegelijkertijd blijven veel regio's het verband leggen tussen middelen die ze ontvangen in het kader van het Volkshuisvestingsfonds – waarmee ze de woningvoorraad kunnen aanpakken – en dat combineren met andere aanpakken in de wijk gericht op het verhogen van de leefbaarheid of op de aanpak van ondermijning. Aanvragen voor het volkshuisvestingsfonds maken ook meer kans als het fysieke plan onderdeel is een integraal plan. Een integrale aanpak in een gebied wordt vanuit verschillende middelen gefinancierd. De regio bewaakt de samenhang. De inzet van de Regio Deal middelen is in een zevental regio's ook nauw verbonden aan de aanpak van het Nationaal programma Leefbaarheid en veiligheid, waarover u 12 juni 2023 een voortgangsrapportage heeft ontvangen.⁴ De inzet van de middelen sluit aan bij en wordt afgestemd op de investeringen die op grond van het nationaal programma plaatsvinden.

Een vergelijkbare samenhang is er ook met het programma Regio 's aan de grens. De inzet van de Regio Deal middelen sluit nauw aan bij het gebiedsgerichte spoor van dit programma. In bijna alle regio's aan de grens loopt een Regio Deal.

Thema's die we meer zien opkomen in de Regio Deals in de derde tranche betreffen het betrekken van inwoners, jongerenparticipatie, veiligheid, cultuur en erfgoed. Samen met andere departementen worden deze onderwerp in nieuwe Regio Deals breder onder de aandacht gebracht, om regio's de kans te bieden ook hierop hun aanpak te verbreden. Voor andere onderwerpen zijn landelijke programma's in ontwikkeling, waardoor een Regio Deal niet altijd een geschikt instrument meer is. Hierbij kan gedacht worden aan de transitie van het landelijk gebied, woningbouw of verduurzaming. Met regio's die op dergelijke beleids-terreinen aan de slag willen wordt meegedacht over een passende plek voor dit deel van een regionale opgave. De Regio Deals blijven op deze manier een instrument waarmee op regionaal niveau flexibel ingespeeld kan worden op maatschappelijke ontwikkelingen.

Voortbouwen aan kennis

Drie tranches Regio Deals hebben veel in beweging gebracht en er is veel kennis opgedaan, bijvoorbeeld over hoe brede welvaart op regionaal niveau versterkt kan worden of hoe de samenwerking binnen Regio Deals ingericht kan worden.⁵ Een vervolg op het Regio Deal Lab Governance

⁴ Kamerstuk 30 995, nr. 102.

⁵ PBL, *De Regio Deals in de praktijk* (28 februari 2022); Martijn Groenleer, Ralph Kohlmann, Laurens de Kok, Erik Stam, Jan Peter van der Toren en Hans van der Werff, *Eindrapportage Regio Deal Lab Governance 2019–2022* (5 augustus 2022).

wordt op dit moment opgezet, zodat successen en leerpunten uitgewisseld kunnen worden en tussen de Regio Deals een sterker netwerk ontstaat. Tegelijkertijd vindt deze uitwisseling ook al plaats. Een voorbeeld hiervan is de landelijke Inspiratiedag, die op 12 april 2023 plaatsvond in Driebergen en gericht was op de vierde tranche Regio Deals. Veel deals uit de eerdere tranches hebben daar goede voorbeelden en geleerde lessen gepresenteerd aan nieuwe regio's en aan elkaar. Hetzelfde hebben we gedaan en gaan we ook weer doen bij de Regio Deal dagen, die we afgelopen najaar voor het eerst en per landsdeel hebben georganiseerd. Daarnaast zijn we hard aan de slag met het organiseren van een grote bijeenkomst, naar voorbeeld van de Dag van de Stad, waarbij regio's een dag lang met elkaar in gesprek kunnen en in elkaars keuken kunnen kijken.

Kennis over het inzetten van het begrip brede welvaart wordt ook met de Regio Deals versterkt. Op 5 december 2022 is de nieuwe editie van de regionale Monitor Brede Welvaart gepubliceerd. Deze monitor is ontwikkeld door het Ministerie van LNV. De opdracht aan het CBS voor jaarlijkse publicatie van de monitor is inmiddels door BZK overgenomen.⁶ Cijfers uit deze monitor kunnen door regio's worden ingezet om een goed beeld van de opgaven in hun regio te krijgen.

Regionale trend- en planbureaus spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van kennis over regionale brede welvaart. Samen met de Ministeries van LNV, EZK en IenW ondersteun ik daarom het Nationaal Netwerk Brede Welvaart.⁷ In dit netwerk werken de regionale trend- en planbureaus samen met landelijke bureaus als het CBS, PBL en SCP en voornoemde departementen aan meer kennis over het gebruik van brede welvaart in de praktijk.

Tenslotte zal in opdracht van het Rijk binnenkort een onderzoek starten naar de effectiviteit van Regio Deals. Nu de eerste deals zijn afgerond is het belangrijk om breder te onderzoeken wat de bijdrage hiervan is geweest aan (beleid gericht op versterking van) de brede welvaart, welke lessen uit de Regio Deals gehaald kunnen worden en wat effectieve en wellicht minder effectieve interventies zijn geweest. Ook de verschillende aandachtspunten die zijn aangestipt in deze brief nemen we daarin mee. Veel Regio Deals zetten zelf ook een dergelijke evaluatie op, het is goed om te onderzoeken of er ook meer generieke lessen uit de Regio Deals te trekken zijn.

Tot slot

Tijdens mijn bezoeken aan de verschillende regio's heb ik zelf ervaren hoe de Regio Deals bijdragen aan de kwaliteit van leven, leren, wonen en werken in een regio. Ook blijkt uit meerdere onderzoeken en rapportages duidelijk wat de kracht van een sterke regionale samenwerking kan opleveren. Door samen met inwoners, ondernemers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties op te trekken kunnen we gezamenlijk bouwen aan sterke regio's in heel Nederland. Want elke regio telt!

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
H.G.J. Bruins Slot

⁶ Zie Regionale Monitor Brede Welvaart 2022 (cbs.nl).

⁷ Zie <https://netwerkbredewelvaart.nl/> voor meer informatie.